

Przyszłość Europy rozstrzygnie się w centrum kontynentu

Europa Środkowa może dziś znacząco przyczynić się do wypracowania przez UE swojego statusu geopolitycznego mocarstwa w przyszłym łądzie światowym.

Co przemawia za tym, że w nowej dekadzie los integracji europejskiej, a tym samym Europy rozstrzygnie się w³asnie tutaj, w Europie Środkowej? Premier Węgier Viktor Orbán juŹ w 2017 roku powiedział, że środkowi Europejczycy uważali dotychczas, że Europa jest ich przyszłością, teraz zaś widzą, że to oni s³ą przyszłością Europy. W³asnie takie wypowiedzi wskazywały na zmianę nastrojów w Europie.

Nowa dekada rozpoczyna się w Europie od wielkich wyzwań zwi³zanych z pandemi³ą i coraz wyraźniejszym ocieplaniem się klimatu. Unia Europejska opracowała strategie zaradcze, które mog³y być skuteczniej wdraŹane wspólnie niŹ przez kaŹde państwo z osobna. Czy jednak podobna rzecz uda się w sprawie imigracji? Oświecony mainstream na Zachodzie kontynentu mówi o prawach podstawowych dla uchodźców i o coraz bardziej liberalnych prawach jednostki. Natomiast Viktor Orbán mówi o rodzinie, narodzie i chrześcijaństwie.

W Europie Środkowej interesuje mnie dziś jednak szczególnie jej różnorodność kulturowa, indywidualny i społeczny opór przed dzieleniem świata na białe i czarne.

Po pokojowych rewolucjach z lat 1989 i 1990, które umożliwiły w Europie Środkowej rozwój demokracji i gospodarki rynkowej i które doprowadziły do wielokroć przywoływanego „końca historii”, refleksja nad przestrzenią kulturow³ą zwan³ą Mitteleurop³ą wydawała się czymś zbędnym. Zdawało się, że wszystko w Europie jest doskonale albo że wreszcie takie się stanie – że to tylko kwestia czasu. A jak ten bilans wygl³ada dziś?

Nowa dekada zaczyna się dla Europy Środkowej w nie najlepszych okolicznościach. Od trzech dziesięcioleci nie ma juŹ ideologicznego podziału Europy, a mimo to o sytuacji politycznej, gospodarczej i społecznej w Europie decyduje w³y³cznie Zachód kontynentu. Jedno z państw opuściło Uni³ę Europejsk³ą, co w jeszcze wi³kszym stopniu uczyni³o os³ niemiecko-francusk³ą centrum polityki europejskiej. Państwa środkowoeuropejskie naleŹ³ą do różnych sojuszy i projektów integracyjnych, lecz w kaŹdym z nich wydaj³ą się raczej peryferiami. S³ą interesującymi partnerami dla Rosji, Chin i USA, ale maj³ą ograniczon³ą swobodę manewru nawet w łonie UE.

Mimo to czy teŹ w³asnie dlatego przyszłość Europy rozstrzygnie się w nadchod³cych latach w Europie Środkowej. NajwaŹniejszym zadaniem Unii Europejskiej, która d³ąży do wzmocnienia swojej sytuacji geopolitycznej, jest rozpoczęcie reformy maj³cej na celu przezwycięzenie podziałów Wschód-Zachód i Północ-Południe, które determinuj³ą polityk³ę Europy Środkowej. Staj³c wobec tego wyzwania, Europa moŹe czerpać z myśli i dorobku takich środkowych Europejczyków, jak Adam Michnik i Jan Paweł II czy Václav Havel i Václav Klaus, zamiast wik³ać się w spór o „wartości europejskie”. Czy w UE dopuszczalne s³ą odmienne wizje państw członkowskich co do zakresu suwerenności państwowej? Jak duŹe mog³y być ewentualne różnice? W jaki sposób moŹna organizować demokracj³ę w państwach UE?

Unii Europejskiej bardziej niŹ kiedykolwiek brakuje dziś konstytucji. Być moŹe ta propozycja jest zaskakuj³ca. Uważam jednak, że to środkowi Europejczycy powinni domagać się dyskusji w sprawie konstytucji i również sami przedstawić propozycje w tej sprawie – na forum juŹ zaplanowanej konferencji w sprawie przyszłości Europy. W 2004 roku to państwa środkowoeuropejskie – Litwa, Węgry i Słowenia – pierwsze ratyfikowały ówczesny traktat konstytucyjny, który ostatecznie nie wszed³ w życie. Europa Środkowa moŹe dziś znacząco przyczynić się do wypracowania przez UE swojego statusu geopolitycznego mocarstwa w przyszłym łądzie światowym.

W debatach o przyszłości Europy potrzebne jest nowe podejście, w którym Europa Środkowa nie będzie stanowić peryferii. Nie uda się tego osiągnąć ograniczaniem zasady jednomyślności. Potrzebne s³ą teraz – po decyzjach w sprawie zaci³gnięcia wspólnotowych d³ugów oraz zwi³kszenia puli środków dla Komisji Europejskiej pochod³cych bezpośrednio z podatków – konkretne dzia³ania, które sprawi³ą, że Europa będzie zdolna sprostać wyzwaniom przyszłości. Niezbędna jest pewna dawka optymizmu: jeśli państwa Bałkanów Zachodnich zostan³ą nowymi członkami UE, a Federacja Rosyjska stanie się godnym zaufania partnerem geopolitycznym, to rzeczywiście będzie szansa, że nowa dekada będzie bardzo dobra w³asnie dla Europy Środkowej.

Tekst publikowany równocześnie z miesięcznikiem opinii Wszystko Co NajwaŹniejsze w ramach projektu „Dekada Europy Centralnej” realizowanego z Giełd³ą Papierów Wartościowych w Warszawie.

Emil BRIX

Austriacki dyplomata i historyk. W latach 1990–1995 Konsul Generalny w Krakowie.